

УДК 657

ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСНОВНІ ЗАСОБИ ДЛЯ ПОТРЕБ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

В.В. Бондарчук

Житомирський державний технологічний університет, Житомир, Україна

Важливість бухгалтерського обліку для суспільства підтверджується багатьма факторами, одним із яких є його соціально-економічне значення. Бухгалтерський облік є одним із інструментів ефективного розподілу благ у суспільстві. На основі облікової інформації стає можливим визначення галузей економіки, що створюють національне багатство, ступінь їх участі у цьому процесі та напрями розподілу створеного багатства. Одним із основних елементів методу, що забезпечують цей процес є звітність.

Звітність, як елемент методу бухгалтерського обліку, забезпечує надання інформації про усі об'єкти обліку, в тому числі і про основні засоби. Без належної фіксації фактів господарського життя система бухгалтерського обліку є недієвою – вона не забезпечує формування достовірної інформації, а отже не виконує свого призначення. Обліковий процес починається із заповнення первинного документу і закінчується складанням звітності. Вся система бухгалтерського обліку побудована на основі документування та закінчується складанням звітності.

Для достовірного визначення національного багатства країни як в цілому, так і в розрізі окремих його складових, в державі повинна бути побудована ефективна система відображення усіх операцій та об'єктів в бухгалтерському обліку. Це дасть можливість відображати у звітності достовірну інформацію про основні засоби та нематеріальні активи, які є частиною національного багатства. Проте слід розуміти, що показник національного багатства сам по собі ніякої користі не дає. Він потрібен для ефективного управління складовими національно багатства. Тому система звітності повинна бути побудована таким чином, щоб забезпечувати органи державного управління інформацією про склад та структуру основного капіталу підприємств в розрізі галузей та секторів економіки.

Мета дослідження. Дослідити систему документування та звітності в частині відображення операцій з основними засобами, встановити її ефективність у якості джерела інформації для аналізу складу та структури елементів національного багатства, виявити її недоліки та надати рекомендації щодо їх усунення.

Аналіз досліджень і публікацій.

Дослідженням документування операцій з основними засобами, в тому числі і питаннями їх

Бондарчук В.В. Звітність підприємств як джерело інформації про основні засоби для потреб державного управління.

Визначено місце та роль звітності підприємств як джерела інформації про основні засоби для потреб державного управління складовими національного багатства.

Ключові слова: основні засоби, звітність, національне багатство

Бондарчук В.В. Отчетность предприятий как источник информации об основных средствах для нужд государственного управления.

Определено место и роль отчетности предприятий как источника информации об основных средствах для нужд государственного управления составляющими национального богатства.

Ключевые слова: основные средства, отчетность, национальное богатство

Bondarchuk V.V. Reports of the companies as a source of information about fixed assets for the purposes of government administration.

Determined the place and role of the reports of the companies as a source of information about fixed assets for the purposes of government administration of national wealth.

Keywords: fixed assets, reports of the companies, national wealth

первинного обліку, займалися такі науковці, як: А. Белоусов, О. Жарікова, В. Семйон, В. Диба, В. Пархоменко та ін. Проте слід зазначити, що проведені дослідження стосувалися питань первинного документування та обмежувалися виявленням недоліків форм первинних документів. Так, ряд пропозицій, що виносились авторами, зводились до необхідності формальної актуалізації бланків первинних документів – зміни дати складання документу, скасування певних граф, що не відповідають сучасним умовам господарювання тощо. На нашу думку не було проведено комплексного дослідження документування операцій з основними засобами починаючи від фіксації операції у первинному документі і закінчуючи формуванням рахунку Капіталу та складанням Балансу активів і пасивів на макрорівні, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження

Із ускладненням світової економічної системи та умов господарювання ускладнюється і господарська діяльність підприємств. Перелік операцій, що можуть здійснювати підприємства із основними засобами не є вичерпним, але для докумен-

тування більшості операцій передбачені форми первинних документів та облікових регістрів.

Слід зазначити, що розуміння основних засобів на мікро- та макрорівні відрізняється. Так, у системі національних рахунків до основного капіталу окрім основних засобів включаються також нематеріальні активи. Тому у нашому дослідженні ми розглянемо як основні засоби, так і нематеріальні активи. Така позиція зумовлена тим, що на макрорівні поняття основного капіталу є більш ширшим і воно включає основні засоби та нематеріальні активи підприємств.

Формування інформаційної бази про основні засоби та нематеріальні активи починається із складання первинних документів, якими оформлюються операції із зазначеними об'єктами. Законодавством України встановлено наступні типові форми з обліку основних засобів та нематеріальних активів (табл. 1).

Затверджені форми первинних документів з обліку основних засобів та нематеріальних активів забезпечують фіксацію усіх можливих операцій з даними об'єктами.

Таблиця 1. Типові форми первинних документів з обліку основних засобів та нематеріальних активів

Шифр	Назва
<i>Основні засоби</i>	
ОЗ-1	Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів
ОЗ-2	Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів
ОЗ-3	Акт на списання основних засобів
ОЗ-4	Акт на списання автотранспортних засобів
ОЗ-5	Акт про установку, пуск та демонтаж будівельної машини
ОЗ-6	Інвентарна картка обліку основних засобів
ОЗ-7	Опис інвентарних карток по обліку основних засобів
ОЗ-8	Картка обліку руху основних засобів
ОЗ-9	Інвентарний список основних засобів (за місцем їх знаходження, експлуатації)
ОЗ-14	Розрахунок амортизації основних засобів (для промислових підприємств)
ОЗ-15	Розрахунок амортизації основних засобів (для будівельних організацій)
ОЗ-16	Розрахунок амортизації по автотранспорту
<i>Нематеріальні активи</i>	
НА-1	Акт введення в господарський оборот об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів
НА-2	Інвентарна картка обліку об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів
НА-3	Акт вибуття (ліквідації) об'єкта права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів
НА-4	Інвентаризаційний опис об'єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів

Даний рівень аналітики інформаційної системи ще називають первинним, оскільки саме на ньому здійснюється первинна (початкова, перша) фіксація інформації про об'єкт у системі обліку.

На цьому етапі фіксуються такі показники про основні засоби та нематеріальні активи, як ціна їх придбання або виготовлення, за якою об'єкт буде зарахований на баланс, певні технічні реквізити об'єкта – інвентарний номер, заводський номер, особливості специфікації тощо. На даному рівні обліку об'єкти фіксуються кожен окремо, а групування здійснюється на рівні облікових регістрів. З первинних документів інформація переноситься

до облікових регістрів, де ведеться синтетичний облік. Слід зазначити, що перелік форм облікових регістрів, що використовуються підприємствами України може відрізнятися залежно від обраної форми ведення обліку. В свою чергу, на вибір форми ведення бухгалтерського обліку підприємством впливає галузь економіки, у якій функціонує підприємство та специфіка його діяльності.

На цьому рівні обліку основні засоби обліковуються за групами за історичною вартістю. На основі Журналу 4 та відомостей до нього формується Головна книга, яка використовується у

подальшому для складання фінансової звітності. В умовах комп'ютеризації облікових робіт Журнали, Відомості до журналів, Головна книга не складаються так, як в умовах ручного ведення обліку. Зазначені облікові реєстри формуються автоматично у програмному забезпеченні, що використовується для ведення обліку, що значно спрощує роботу бухгалтера. Тому працівники бухгалтерської служби безпосередньо мають справу лише із первинними документами та звітністю. Первинні документи працівники підприємства складають самостійно або отримують їх від постачальників, вводять їх в електронну систему, після чого автоматично формуються облікові реєстри та звітність. Комп'ютеризована форма ведення обліку дає змогу автоматично формувати звітність у будь-якому розрізі і для будь-яких цілей. Таким чином система бухгалтерського обліку через звітність може задовольнити практично усі інформаційні потреби користувачів облікової інформації.

Завершальним етапом обліку основних засобів та нематеріальних активів на мікрорівні є складання звітності. Інформація про основні засоби відображається у Формі № 1 «Баланс» у ряд. 030, 031, 032; у Формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» ряд. 100, 110-260.

Інформація про нематеріальні активи відображається у Формі № 1 «Баланс» у ряд. 011; у Формі № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» у ряд. 010, 020, 030, 040, 050, 060, 070.

Відповідно до загального табеля форм державних статистичних спостережень на 2012 рік [1], підприємства зобов'язані скласти статистичну звітність за формою 2-річна «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів» та форму 2-квартальна «Капітальні інвестиції». У цих формах звітності також відображається інформація про основні засоби підприємств.

Формування фінансової звітності є завершальним етапом облікових робіт, але є початком для формування національних рахунків. Інформація про основні засоби із Форми № 1 «Баланс», Форми № 5 «Примітки до річної фінансової звітності», Форми 2-інвестиції (річна) використовується для складання рахунку Капіталу за інституційними секторами економіки [2].

Відповідно до методичних положень щодо складання балансів активів і пасивів, показник національного багатства дорівнює чистій вартості капіталу усіх секторів економіки, а основні засоби та нематеріальні активи є складовою частиною національного багатства (рис. 1).

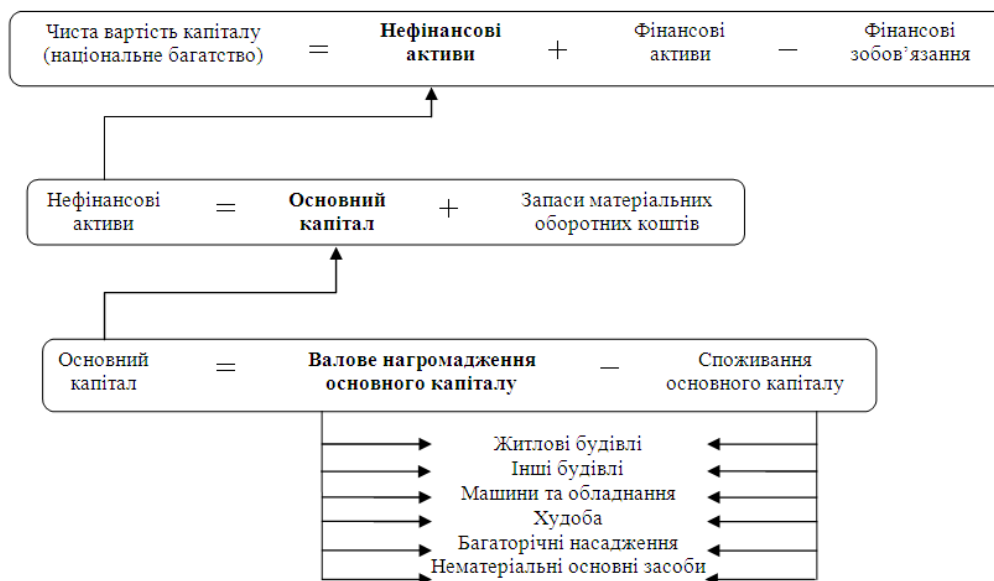

Рис. 1. Основний капітал як складова національного багатства

Чиста вартість капіталу розраховується як сума нефінансових та фінансових активів, зменшена на суму фінансових зобов'язань. Значення нефінансових активів береться із Балансу активів і зобов'язань.

В свою чергу нефінансові активи складаються із основного капіталу та запасу матеріальних оборотних коштів. Показник основного капіталу береться із рахунку капіталу і визначається як

різниця між валовим нагромадженням основного капіталу та споживанням основного капіталу.

Під валовим нагромадженням основного капіталу розуміють приріст нефінансових активів, які протягом тривалого часу використовуються в процесі виробництва. До складових основного капіталу відносять: житлові будівлі; інші будівлі; машини та обладнання; худоба; багаторічні насадження; нематеріальні основні засоби.

Споживання основного капіталу – це зменшення протягом звітної періоду поточної вартості основного капіталу, який знаходиться у власності та користуванні виробника, внаслідок його фізичного і морального зносу або випадкових пошкоджень [2].

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо складання рахунку Капіталу за інституційними секторами економіки, джерелами інформації для визначення Валового нагромадження основного капіталу є Форма № 2-інвестиції «Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів», Форма № 1 «Баланс», Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності». Але проблема використання цих джерел інформації полягає у тому, що інформація у них подана за історичною собівартістю, а рахунки системи національних рахунків формуються у ринкових цінах. Саме ця відмінність не дає змоги обчислити показник національного багатства. Окрім того, введення нового плану рахунків унеможливило формування інформації в бухгалтерському обліку про основні засоби в тому розрізі аналітики, який би відповідав потребам системи національних рахунків. Таким чином, існуюча система документування операцій з

основними засобами та нематеріальними активами, а також існуючі форми звітності не відповідають потребам обліку на макрорівні.

Метою визначення показника національного багатства є не констатація його розміру та складу. Інформація про обсяг та структуру національного багатства необхідна для того, щоб ефективно ним управляти. А ефективне управління можливе лише за наявності достовірної та своєчасної інформації. Таке управління повинне здійснюватись на рівні міністерств та відомств у розрізі галузей економіки, оскільки саме ці органи виконавчої влади мають безпосереднє відношення до регулювання національної економіки. Для управління складовими національного багатства потрібне інформаційне забезпечення, що буде відображати стан галузі економіки. Це дасть змогу оперативно реагувати на наявні проблеми та їх вирішувати.

Для вирішення проблеми інформаційного забезпечення органів управління достовірною інформацією про основний капітал як складову національного багатства ми пропонуємо ввести форму статистичної звітності, яка буде перехідною ланкою між системою бухгалтерського обліку та системою національних рахунків (табл. 2).

Таблиця 2. Структура форми статистичної звітності з основного капіталу

Складові основного капіталу	Код	Залишок на початок року	Придбання	Вибуття	Залишок на кінець року	Споживання основного капіталу
1	2	3	4	5	6	7
РОЗДІЛ I						
Матеріальні засоби	11					
Житлові будівлі	111					
Інші будівлі та споруди	112					
Машини та обладнання	113					
Транспортне обладнання	1131					
Інші машини та обладнання	1132					
Культивовані активи	114					
Поголів'я дорослої та продуктивної худоби	1141					
Сади, виноградники та інші багаторічні насадження	1142					
Інші матеріальні основні засоби	115					
Бібліотечні фонди	1151					
Нематеріальні основні засоби	12					
Витрати на розвідування корисних копалин	121					
Засоби програмного забезпечення	122					
Розважальні програми	123					
Оригінали літературно-художніх творів	124					
Інші нематеріальні активи, які відносяться до основних засобів	125					
РОЗДІЛ II						
Витрати на поліпшення невироблених матеріальних активів	21					
Капітальні витрати на поліпшення земель та підготовку їх до використання	211					
Витрати пов'язані з передачею прав власності на невироблені активи	22					
Матеріальні активи	221					
Природні активи	2211					
Некультивовані біологічні ресурси	2212					
Водні ресурси під землею	2213					
Нематеріальні активи	222					
Авторські права	2221					
Патенти	2222					
Ліцензії	2223					
Всього за розділами I та II						

Запропонована форма звітності містить інформацію про найменування складової основного капіталу, її залишок на початок звітного періоду, суму придбання, суму вибуття. Залишок на кінець звітного періоду та споживання відповідної складової основного капіталу.

Зручність використання даної форми звітності полягає у тому, що структура її показників дає змогу автоматично формувати рахунок Капіталу у частині показника валового нагромадження основного капіталу та споживання основного капіталу. Також можливим стає агрегування даних запропонованої форми звітності та визначення показника конкретної складової основного капіталу на рівні секторів економіки або в цілому по економіці. Запропонована форма звітності заповнюється у ринкових цінах на дату її складання, що відповідає потребам системи національних рахунків.

Слід зазначити, що показники цієї форми можуть бути доповнені або деталізовані в залежності від потреб конкретного міністерства чи відомства. Ще однією перевагою цієї форми є її адаптивність, оскільки складові основного капіталу можна деталізувати на стільки, скільки це потрібно для моніторингу складу, структури та стану основних засобів та нематеріальних активів підприємств певної галузі економіки.

Висновки

В ході дослідження було встановлено, що існуюча система бухгалтерського обліку не відповідає потребам держави, як одного із користувачів облікової інформації. Так, розуміння основних засобів на мікро- та макрорівні відрізняється, що і спричиняє різну їх класифікацію. У зв'язку з цим неможливо достовірно визначити показник валового нагромадження основного капіталу, що є одним із найважливіших показників для регулювання галузей національної економіки.

Пропонуємо ввести форму статистичної звітності, що дозволить гармонізувати інтереси держави із можливостями системи бухгалтерського обліку у формуванні інформаційної бази. Запропонована форма звітності є перехідним етапом між системою бухгалтерського обліку та системою національних рахунків і забезпечує міністерства та відомства інформацією про основні засоби підприємств. Також дана форма дає можливість агрегування показників по галузі економіки чи по економіці в цілому, забезпечуючи надання інформації про склад, структуру та стан основних засобів підприємств. Така інформація дає можливість оцінити ефективність використання основних засобів та визначити можливі резерви підвищення ефективності функціонування тієї чи іншої галузі економіки.

Список літератури:

1. Загальний табель (перелік) форм державних статистичних спостережень на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Методичні рекомендації щодо складання рахунку капіталу за інституційними секторами економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_15.pdf

Надано до редакції 30.05.2012

Бондарчук Віталій Вікторович / Vitaliy V. Bondarchuk
vitaliybondarchuk@rambler.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Звітність підприємств як джерело інформації про основні засоби для потреб державного управління [Електронний ресурс] / В.В. Бондарчук // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). – С. 111-115. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>